

TÂLÛT-CÂLÛT KISSASI ÖRNEĞİNDE KUR'AN'IN ANLAŞILMASINDA SİYER BİLGİSİNİN ÖNEMİ

ADNAN ADIGÜZEL

DOÇ. DR.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ Ü. İLAHİYAT FAK.

ÖZET

Kur'an-ı Kerim'in indirilmeye başlamasıyla Hz. Muhammed (as) ve ona tabi olanlar yeni bir hayat anlayışı içinde yaşamaya başlamışlardır. Onların bu yeni hayatını Kur'an-ı Kerim şekillendirmiştir.

Kur'an, Hz. Peygamber ve Müslümanların hayatını şekillendirirken bazen doğrudan emir ve yönlendirmeler, bazen de onların yaşadıkları problemler, sıkıntılar vb. durumları aşmalarına yönelik ifadeler ve kıssalarla yaşanan hayatla bağlantılı bir içerik ortaya koymuştur. Bu durum Hz. Peygamberin yaşayışı ile Kur'an arasında iç içe girmiş bir bağlantı oluşturmuştur.

Bu metinde Kur'an'daki anlatımlarla ve özellikle kıssalarla Hz. Peygamber'in o anda yaşadığı hayatın çok yakından ilişkili olduğu üzerinde durulmuştur. Bu anlamda Bakara suresinde yer alan Tâlût-Câlût kıssası ile kıssanın indirildiği Bedir Gazvesi günlerindeki Medine ve çevresindeki durum arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlantılar üzerinden kıssada anlatılmak istenilen asıl mesajların neler olduğu konusunda bazı sonuçlar ortaya konulmuştur.

THE IMPORTANCE OF
KNOWLEDGE OF SIYAR
IN UNDERSTANDING
THE QUR'AN THE CASE
OF TÂLÛT-CÂLÛT

ABSTRACT

After the Quranic verses began to be revealed, Hz. Muhammad (pbuh) and those who were subject to him began to live with a new sense of life. That new life of theirs was shaped by the Quran. In providing guidance for the life of the Prophet and Muslims, the Quran introduced content associated with the way people lived either with direct orders and orientations or with expressions and stories for them to overcome problems or trouble that they experienced. This created a situation in which the life of the Prophet and the Quran were interwoven.

The present study focuses on the fact that the sort of life that the Prophet (Pbuh) led in the concerned period was closely linked with Qur'an narratives and especially the stories in it. In this connection, we attempted to establish a link between the story of Talut-Calut and the situation in and around Medina during the Battle of Badr when the story was revealed to the prophet. Based on these connections some conclusions were drawn as to the real messages underlying the story.

Giriş

Kur'an'ın anlaşılmasında siyer bilgisinin önemi ve gerekliliği tartışma götürmez bir gerçektir. Siyer, bir yönüyle Kur'an'ın iniş sürecinde onun toplumsal hayattaki fiilî görüntüsüdür. Çünkü Hz. Peygamber ve ashabı, indirilen her ayetin gereğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim de Müslümanların karşılaştığı sorunlara, onlara karşı girişilen muhalefet ve saldırılara karşı Müslümanlara yol göstermiştir. Hz. Peygamberin tamamen Kur'an'ın yönlendirmesine göre yaşamış olması, eşi Hz. Aişe tarafından onun (as) ahlakının Kur'an olduğunun ifade edilmiş^[1] olması da bir anlamda bunu ifade etmektedir. Kur'an ve sünnet/sîreti birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Sîret, vahye dayanan bir yaşam şekli, vahiy de Hz. Peygamber'in (as) sîretiyle ete kemiğe bürünmüş hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'ın doğru anlaşılmasında, onu bilfiil yaşayan Hz. Peygamber'in sîretinin bilinmesi olmazsa olmaz ilmî zorunluluk olarak kabul edilmelidir.^[2]

Hz. Peygamber (as) ve Müslümanlara yol gösteren Kur'an'ın önemli bir kısmı kıssalardan^[3] oluşmuştur.^[4] Kıssalar Kur'an'ın çeşitli konuları

[1] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Dâru'l-Risâle, thk: Şuayb el-Arnâvût, 2001, byy, 148, Hadis No: 24601; Buhari, *Edebü'l-Müfred*, Mektebetü'l-Meârif, 1998, Riyad, 160. Hadis no: 308.

[2] Hikmet Zeyveli, "Sîretin Kur'an Araştırmalarında Önemi," *Kur'an'ı Anlama Yolunda II*, ed. Yusuf Şevki Yavuz, Kuramer Yay. İstanbul, 2017, 203, 215.

[3] İslam geleneğinde, geçmiş peygamberler ve toplumların yaşadıkları olaylarla ilgili anlatımlara kıssa denilmektedir. Kıssa ve tanımları için bkz. Mustafa Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, Kuramer Yay. İstanbul, 2016, 25. Kıssa kelimesinin kelime kavram anlamıyla ilgili olarak geniş bilgi için bkz. Şengül İdris, 'Kıssa', *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2002, XXV, ss. 498-501.

[4] Mahmut Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak -Hz. Musa Kıssası Örneği-*, Ensar Yay., İstanbul, 2017, 16, 33.

izah etmede kullandığı önemli bir anlatım yöntemidir. Kıssalar her ne kadar geçmişten bahsediyor gibi olsa da, aslında Kur'an'ın indirildiği dönemde yaşanan olayları anlatmaktadır. Kıssalarla, o dönemde yaşanan olayların doğru anlaşılması, olan bitenin doğru yorumlanması ve içinde bulunulan durumda ne yapılması gerektiği farklı bir yöntemle anlatılmıştır. Böylece insanlara doğrudan emir ve yasakları bildirmek yerine, canlı temsillerle olaylar üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Dolayısıyla Kur'an'da anlatılan kıssalar, inzal edildiği dönemde, söz konusu kıssada anlatılan olayın bir benzerinin yaşandığını, yaşanıyor olduğunu ya da yaşanacağını göstermektedir. Böylece Kur'an-ı Kerim anlattığı kıssalarla, Müslümanlara içinde buldukları halde ne yapmaları, nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda yol göstermiştir. Kur'an, anlattığı kıssalarla indirildiği ortamdaki günün olaylarını yorumlamış, olaylara yön vermiş, açıklamalar getirmiş ve çıkış yolları göstermiştir. Dolayısıyla her kıssa, Peygamberimizin hayatının (siretinin) bir parçasına ışık tutmaktadır. Kur'an kıssalarını düşündüğümüzde, onlar üzerinden söz konusu dönemde, Hz. Peygamber'in (as) neler yaşadığını, ne bir durumda olduğunu önemli ölçüde kavrayabiliriz. Zira kıssalarla anlatılmak istenen asıl konu da budur.

Diğer yandan Kur'an kıssalarının anlatılış amaç ve gerekçesiyle ilgili zaman zaman bizzat Kur'an tarafından da açıklamalar yapılmıştır.^[5] Bu kıssalar genellikle Mekkî surelerde yer almaktadır. Medenî surelerde ise sınırlı sayıda kıssaya yer verilmiştir. Bakara suresinde Yahudilerin yerleşik yanlış anlayış ve uygulamaları dile getirilmiş, peygamberlerine sürekli zorluk çıkarmaları, onları dinlememeleri gibi davranışları eleştirilmiş ve kınanmıştır. Onların “Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etme”,^[6] “İnsanlara iyiliği emredip kendilerinin iyilikten uzak durmaları”,^[7] “Hakkı batılla karıştırma”^[8] ve “Yapılan anlaşmalara riayet etmeme”^[9] gibi yanlışlara batmış oldukları halde, diğer taraftan da “Cennete gidebilmek için Yahudi olmak gerektiğini”^[10] iddia etmeleri dile getirilmiştir. Bütün bu iddialarıyla genel olarak ilahi din mensubu olarak Müslümanları doğru yolun dışında görme ve gösterme çabaları dile getirilmektedir.^[11] Bu kıssa, anlatıldığı ortama uy-

[5] Hûd, 11/120; Yusuf, 12/111. Ayrıca bkz. Hicr, 15/75; Hac, 22/ 42-46.

[6] Bakara, 2/40, 44.

[7] Bakara, 2/44.

[8] Bakara, 2/40-42.

[9] Bakara, 2/99, 100.

[10] Bakara, 2/111, 112, 135.

[11] Mazharuddîn Sıddîkî, *Kur'an'da Tarih Kavramı*, çev. Süleyman Kalkan, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1982, 149-151.

gunluğuyla Siyer-Kur'an ilişkisini en açık bir şekilde ortaya koyan kıssalardandır. Bedir Gazvesi atmosferinde inzal edilen bu kıssayla, öncelikle Müslümanların savaşa teşvik edilmesi^[12] yanında, onların içinde buldukları durumu düşünüp anlamları, Allah yolunda cihat konusunda her hangi bir gevşeklik göstermemeleri gibi amaçlar gözetilmiş olmalıdır.

Çalışmada, Kur'an Sîret ilişkisi, Tâlût - Câlût kıssasının inzal edildiği ortam ile söz konusu kıssada anlatılan temel mesajlar anlatılmaya çalışılacaktır.

1. Kur'an Sîret İlişkisi

Ayetlerin hangi dönemde ve özel olarak hangi tarihî, siyasi, sosyal vb. şartlar yaşanırken indiğini bilmek, söz konusu ayetin anlaşılmasına çok büyük katkı sağlayacaktır. Yani ayetlerin doğru anlaşılması, peygamberimizin hayatı ve mücadelesi konusundaki doğru bilgilerle mümkün olacaktır. Diğer yandan Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber (as) döneminde yaşanan bir takım olaylar, savaşlar, Müslümanlar ve münafıkların çeşitli halleri vb. gibi birçok konuda bilgi verilmektedir. Bu anlamda sîret için de en önemli kaynak bizzat Kur'an-ı Kerim'dir. Bütün bunları düşündüğümüzde, Kur'an'ın doğru anlaşılması için mutlaka sîrete, sîretin doğru anlaşılması için de kesinlikle Kur'an'a başvurmak gerekmektedir.^[13]

Kur'an'ın sık sık başvurduğu bir anlatım yöntemi olan kıssalarda dikkat çekilen hususun tam olarak ne olduğu ve ilgili anlatımda o güne dair ne söylenmek istendiğinin doğru anlaşılması için, metnin içeriğiyle birlikte, ayetlerin inzal edildiği sosyal, kültürel ve tarihsel ortamın bilinmesi de çok büyük bir önem taşımaktadır.^[14] Yunus peygamber kıssasında olduğu gibi, bazen peygamberimiz ve müminler kıssalar üzerinden sabırla çalışmaları ve görevlerini yaparken gevşeklik göstermemeleri konusunda uyarılmaktadır.^[15] Bazen de Bakara suresindeki İsrailoğulları ile ilgili anlatımlarda olduğu gibi genel anlamda Hz. Peygamber'e (as) ve Müslümanlara muhalefet

[12] Râzî, Ebu Abdillah Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Razi et-Taberistanî (ö. 606/1210), *Tefsîru'l-Fahri'r-Râzî (Mefâtihu'l-Gayb)*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1981, Cüz: VI, 185; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar yayınevi, İstanbul, 1988, I, 431; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 368.

[13] Günümüzde Siyer-Kur'an ilişkisi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Bu konuda yapılan birkaç çalışmayı örnek olarak anmak gerekirse şu çalışmalara bakabiliriz: İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Yöneliş Yay. İstanbul, 1989 (Aynı isimle yayınlanmış Süleymaa Ateş hocamızın da bir eseri bulunmaktadır.); İsmail Yiğit, "Kur'an ve Sîretü'n-Nebevî", *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul, 2001, ss. 91-100; Adem Apak, "Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'an'ın Değeri ve Önemi", *İSTEM: İslam San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikisi Dergisi*, 2010, cilt: VIII, sayı: 16, ss. 9-18.

[14] Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 205-209.

[15] Kalem, 68/48; Enbiya, 21/87; Saffat, 37/140-147; Yunus, 10/98.

edenlerin karakteri hakkında bilgi sunulmaktadır. Böylece anlatılan kıssayla, İsrailoğullarına/Yahudilere karşı uyanık olma ayrıca onların düştükleri hatalara düşmeme öğütü verilmektedir.^[16] Sonuçta “*Kur'an'daki bütün kıssalar, muhataplarını uyarmak ve onları doğru yola yönlendirmek için anlatılmıştır.*”^[17] Ayrıca bütün Kur'an kıssaları, başından sonuna kadar peygamberimizin davetinin ve sîretinin bir aşamasını aydınlatmakta ve inzal edildiği dönemle ilgili bilgi vermektedir.^[18]

Öte yandan kıssalar, Müslümanların şahsiyet ve karakter eğitimine katkı sağlayan önemli unsurlardan biri olmuştur. Bunun çarpıcı bir örneğini İsrailoğullarıyla ilgili olarak anlatılan kıssaların ilk muhatabı olan Müslümanlarda görmekteyiz. Bedir Gazvesi'yle ilgili Hz. Peygamberin istişaresine katılan Medinenli Müslümanların belirttiği görüşler, kıssaların Müslümanları eğittiğini ve bakış açılarına nasıl bir katkı sağladığını açıkça göstermektedir. Yapılan istişarede Ensar'ın temsilcisi olan Mikdad, Hz. Peygamber'in kendilerinin yanında savaşa katılma konusundaki tutumlarının ne olacağı konusundaki sorusuna; “*Yâ Rasulallah! Biz İsrailoğullarının Hz. Musa'ya dedikleri gibi 'Sen ve rabbın gidin savaşın biz savaşa katılmıyor, burada oturuyoruz.*”^[19] *diyecek değiliz... Biz de seninle beraber savaşacağız*” demiştir.^[20] Arkasından Sa'd b. Muaz da benzer ifadelerle ne pahasına olursa olsun sonuna kadar Hz. Peygamber'in yanında olacaklarını belirtmiştir.^[21] Sonuç olarak Ensar, Kur'an'ın

[16] Bakara suresinde, surenin başlarından itibaren, İsrailoğullarının dinî ve ahlaki anlamdaki yanlışları, Hak'tan sapmaları, keyfi davranışları ve peygamberlerini dinlememeleri gibi kötü hallerine dikkat çekilmiştir. Sonuçta da onlardan iman etmeleri ve düzgün davranmalarını beklemenin beyhude olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Bakara, 2/75.

[17] Râzî, III, 56; Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, 92.

[18] Câbirî, Medhal, 257; Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, 93; İdris Şengül, “Kur'an Mesajını Ulaştırmada Kıssaların Önemi”, 1. *Kur'an Sempozyumu Tebliğler-Müzakereler* 1-3 Nisan 1994, Bilgi Vakfı Yay. Ankara, 1994, s.135-137.

[19] Mâide, 5/24

[20] Kıssaların Müslümanların günlük hayatlarındaki olayları yorumlarken kullandıkları başka olaylarda da görülmektedir. Bu konuda, Hz. Aişe'nin ifk olayından sonra kendisi aleyhinde söylenenlere karşı Yusuf kıssasından bir ifadeyle cevap vermesini örnek olarak ifade edebiliriz. Rivayete göre Hz. Aişe, babası Hz. Ebû Bekr ve annesinin Hz. Peygamber'e kendisi hakkında söylenenlerin iftira olduğunu söylemelerini beklemiş, ancak onlar “Biz konuda Resulullah'a ne söyleyeceğimizi bilemiyoruz.” demişlerdir. Bunun üzerine Hz. Aişe üzüntüsünü Hz. Ya'kub'un oğlu Yusuf için duyduğu üzüntüden dolayı dile getirdiği; “Bu saatten sonra bana düşen, güzelce sabretmektir. Sizin uydurup yakıştırmalarınıza karşı yardımı sadece Allah'tan bekliyorum.” (Yusuf, 12/18) ayetini okumuştur. Böylece yaşadığı ağır ruh halini, Kur'an'dan okuduğu Hz. Yusuf kıssasından ayetle hafifletmeye çalışmıştır. Bkz. İbn Hişâm, 677, Vâkidî, I, 368.

[21] İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Humeyrî el-Meâfirî, (ö. 213/828), *Sîretü İbn Hişâm*, tah., Mustafa es-Sikâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdulfazî Şibî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2009 421; Vâkidî, , Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vahid (ö. 207/822), *Kitâbu'l-Megâzî*, tah. Muhammed Abdulkadir Ahmed Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2007, I, 60; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed t-Temimî el-Bustî es-

İsrailoğullarını yerdığı, yanlış yaptıkları için eleştirdiği bir durumdan gerekli dersi çıkardıklarını göstermişlerdir. Böylelikle bu kıssanın anlatılma hedefinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ensar hukuken daha önce İkinci Akabe Biatiyla yaptıkları anlaşmalar gereğince Medine’de Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara yapılan saldırılar dışında savaşa yükümlülükleri olmadığı halde,^[22] zira onu ve Müslümanları Medine’de koruyacaklarına söz vermişlerdi- Hz. Peygamber’le birlikte savaşa katılmışlar ve onu yalnız bırakmamışlardır. Şimdi de aynı şekilde Müslümanları eğittiğini düşündüğümüz Tâlût - Câlût kıssasının indirildiği ortam hakkında bilgi vermeye çalışalım.

2. Tâlût-Câlût Kıssasının Nazil Olduğu Ortam

Hz. Peygamber (as), Mekke’de 610 yılında ilk vahyi almış ve peygamberlik görevi başlamıştı. Yaklaşık 13 yıl süren Mekke dönemindeki tebliğ süreci hicretle noktalanmıştı. Onun Mekke’deki faaliyetleri karşısında Mekke eşrafı, önceden görmezden gelseler de tebliğ içeriğinin doğrudan onların temel inanç ve uygulamalarını hedef alması ve Müslümanların sayısının da sürekli artış göstermesiyle daha sert tutum sergilemeye başlamışlardı. Müşriklerin Müslümanlara karşı ilk tepkileri genellikle alay ve küçümseme^[23] olmakla birlikte bunun sonuç vermemesi üzerine fiilî baskı, saldırı ve işkence aşamasına geçmişlerdi.^[24] Mekkeli müşrikler, Müslümanlara yönelik baskı ve şiddetin dozunu da her geçen gün artırmışlar, Müslümanları dinlerinden döndürmeye çalışmışlar ve Mekke’yi onlara yaşanamaz hale getirmişlerdi. Bu durum Kur’an’da savaşa izin veren ayetlerde de savaş gerekçesi olarak dile getirilmişti.^[25]

Müslümanların Mekke’de katlanmak zorunda kaldıkları her türlü işkence ve zor şartlara rağmen hicretten önce onlara savaş konusunda izin verilmiş, yaşadıkları zorluklara karşı sabretmeleri tavsiye edilmiştir.^[26] Kur’an-ı Kerim Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara geçmiş milletlerin katlanmak zorunda kaldıkları çeşitli sıkıntıları, işkenceleri hatırlatarak onların sürekli sabırla yollarına devam etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Mekkî surelerde

Sicistânî (ö. 354/965), *es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ Hz. Peygamber ve Halifeler*, çev. Harun Bekiroğlu, Ankara Okulu Yay. Ankara 2017, 122; Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Vahdettin İnce, Yöneliş Yay. İstanbul, 2000, II, 65.

[22] Vâkidî, I, 23.

[23] Hûd, 11/38, 39; Mutaffifin, 83/29-33.

[24] Nahl, 16/106.

[25] Bakara, 2/217; Nisa, 4/97; Hac, 22/39, 40.

[26] İbn Hişam, 332; Ayrıca bkz. En’âm, 6/34; Hud, 11/49; Ra’d, 13/22, İbrahim, 14/12, 21; Nahl, 16/110; Kehf, 18/28; Ahkâf, 46/35...

anlatılan çeşitli kıssalarla, Müslümanlara sabretmelerinin karşılığında elde edecekleri mükâfatlar bildirilmiştir.^[27] Mekke döneminin sonlarında indirilen Ankebût suresinde iman etmenin geçmişte olduğu gibi, o gün için de ağır bir bedelinin olduğu ifade edilmiştir. Burada başlarına gelen her türlü sıkıntıya sabreden gerçek müminlerle, en küçük bir sıkıntıyla karşılaşınca hemen dininden dönen sahtelerinin başa gelen musibetlerle ayrışacağı vurgulu bir şekilde hatırlatılmıştır.^[28]

Müslümanların maruz kaldığı bu zulüm ve baskılardan dolayı, onlardan bazıları Mekke döneminin ortalarına doğru, çözüm olarak Habeşistan'a hicret etmişlerdir. Ancak asıl kapsamlı ve müşrikleri son derece tedirgin eden durum, Müslümanların Medine'ye hicretiyle gerçekleşmiştir. Bu hicret 622'de, Medinelî Müslümanların Peygamberimize İkinci Akabe biatındaki vaatleriyle başlamıştır. Bu biatten sonra gerçekleşen Müslümanların Medine'ye hicret, Mekkeli müşriklerin kaygı ve öfkeleri iyice artırmıştır. Onlar, bu yüzden Müslümanların hicretine engel olmaya çalışmışlardır. Öyle ki bazı Müslümanların mallarına, evlerine el koyarak onları hicretten caydırmaya çalışırken, bazılarını da hapsederek hicret etmelerini engellemişlerdir.^[29]

Mekkeli müşrikler, Hz. Peygamber (as) dışında hicret edebilecek hemen herkesin hicret etmesi üzerine, bunun sonuçları ve bu konuyla ilgili alınması gereken tedbirleri tartışmak için Dâru'n-Nedve'de bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu toplantıda çeşitli çözüm yollarını tartışıp, Hz. Muhammed'i (as) engellemek gerektiği üzerinde yoğunlaşmışlar ve sonuçta konuyu kökünden çözmek için onu öldürme kararı almışlardır.^[30] Bu saldırı planını haber alan Hz. Muhammed (as), gizlice Mekke'den ayrılarak müşriklerin kendisini öldürme planını boşa çıkarmıştır. Hz. Peygamber'in Ebû Bekir'le birlikte meşakkatli bir yolculuktan sonra Eylül 622'de^[31] Medine'ye ulaşmasıyla da Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicreti önemli ölçüde tamamlanmıştır.

Peygamberimiz, hicretten hemen sonra Muhacirlerin iskânı ve hayatlarını düzene sokmak için Ensar-Muhacir kardeşliğini ilan ederek gerçekleş-

[27] Hud, 11/115; Ra'd, 13/22, 24; İbrahim, 14/12, 16, 42; Enbiya, 21/85; Mü'minûn, 23/111; Furkan, 25/75; Rum, 30/60; Lokman, 31/17...

[28] Ankebût, 29/1-7

[29] İbn Hişam, 337, 338; Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul, 1980, I, 171-173; Muhammed Gazalî, *Fikhu's-Sîre*, çev. Resul Tosun, Risale Yay. İstanbul, 2000, 205.

[30] Enfal, 8/30; Apak, 169; İbn Hişam, 340-342.

[31] Bazı kaynaklarda Peygamberimizin Medine'ye varış tarihi gün, ay ve yıl olarak 12 Rebîu-levvel 1/24 Eylül 622 Pazartesi olarak verilmiştir. Bkz. İbn Hişam, 405; İbn Hibbân, 104.

tirmiş, Medine'deki Yahudiler dâhil burada yaşayan bütün toplulukların katılımıyla 'Medine Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Bu sözleşme ile Peygamberimiz Medine'de lider (bir bakıma kral)^[32] konumuna gelmiştir. Bu arada Müslümanların namaz ibadeti başta olmak üzere her türlü sosyal, siyasal vb. işlerini yürütecekleri bir merkez olacak olan Mescid-i Nebi'nin inşasını tamamlamıştır.^[33]

Müslümanların Medine-i Münevvere'ye hicretle elde ettikleri en önemli kazançlardan biri, müşriklerin fiili baskılarından kurtulmuş olmalarıdır. Ancak Kureyş, bölgedeki siyasi, sosyal ve askerî gücünü kullanarak Müslümanları tehdit etmeye devam etmiştir. Diğer yandan Müslümanlar da kendilerine yapılan onca zulümden sonra karşı koyma vaktinin geldiğini düşünerek savaşı için izin istemeye başlamışlardır. Her ne kadar müşriklerin ekonomik, siyasi ve tarihî olarak bölgedeki saygınlıklarından kaynaklanan bir takım güçleri ve bu güce dayalı avantajları varsa da, hicret sonrasında Müslümanlar da buldukları coğrafi konumlarından dolayı Mekkeli müşriklerin can damarı olan ticaret kervanlarını tehdit etme ve engelleme potansiyeline sahip olmuşlardır. Bu sebeple savaş için izin verilmesinden sonraki aşamada da asıl mücadele ticaret kervanları üzerinden yürütülmüştür. Bundan sonra *Müslümanlar savunma konumundan saldırı/hücum konumuna*^[34] geçmişlerdir.

Müslümanların Mekke döneminde başlayan ve Medine'ye hicretten sonraki ilk aylarda da devam eden, düşmanlarıyla savaşma taleplerine bir cevap mahiyetinde, Kur'an'da savaşa izin veren ayetler nazil olmuştur.^[35] Bu anlamda Medine döneminin ilk aylarında Hac suresi 39, 40. ayetleri, sonra da Bakara suresi 190, 191. ayetleri inzal edilmiş ve Müslümanların düşmanlarıyla savaşmalarına izin verilmiştir.^[36] Nazil olan ayetlerle kendilerine zulmedilen, 'Rabbimiz Allah'tır' dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılanlara savaş izni verildiği^[37] ifade edilmiştir. Bu arada kendilerine sa-

[32] Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 372; Hikmet Zeyveli, "Kur'an ve İndiği Dönem, Kur'an'da Yahudilere Yapılan Atıfları Doğru Anlamak", *Kur'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. M. Mahfuz Söylemez, Ankara Okulu Yay. Ankara, 2013, 134.

[33] İbn Hişam, 353-355. Hamidullah, I, 220-228; İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Meâb Rasûlullah'ın (s.a.) Yolunda*, çev. Şükrü Özen, H. Ahmet Özdemir, Mustafa Erkekli, İklim Yay. İstanbul, 1989, III, 93-97; Gazalî, 176-181.

[34] Watt, Montgomery W., *Hz. Muhammed Medine'de*, çev. Süleyman Kalkan, Kuramer Yay. İstanbul, 2016, 22.

[35] Kılıç, 16.

[36] İbn Hişam, 332; İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, III, 105; İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ, İsmail b. Ömer el-Kureşî ed-Dimeşki (ö. 774), *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, tahkik: Sami b. Muhammed es-Sellame, Dâru Tayyibe, Riyad, 1999, I, 523, 524.

[37] Ayetlerin meali şöyledir: "Haksız yere saldırıya uğrayan müminlere, zulme uğramış olduklarından dolayı savaşa izni verilmiştir. Şüphesiz Allah müminleri düşman karşısında muzaffer

vaş açılan Müslümanların, düşmanlarına karşı Allah yolunda savaşmaları, ancak ölçüyü de kaçırmamaları emredilmiştir.^[38]

Kaynaklarda savaşa izin verilmesinden sonraki ilk seriyyelerin hicretten sonra yedinci ayın başlarında, Mekkelilerin kervanlarını taciz etme amaçlı olarak başladığı ifade edilmektedir. İlk olarak sadece Muhacirlerden oluşan Hz. Hamza komutanlığında 30 kişilik bir seriyye çıkarılmıştır (Ramazan 1/ Mart 623). Bundan bir ay sonra Şevval 1/Nisan 623'de yine sadece Muhacirlerden oluşan, Ubeyde b. Hâris komutasında 60 kişilik bir süvari birliği sefere çıkarılmıştır. Arkasından dokuzuncu ayda da (Zilkâde, 1/Mayıs 623), Mikdâd b. Urve komutasında yine sadece Muhacirlerden oluşan 20 kişilik bir askerî birlik sevk edilmiştir. Bu askerî birliklerden ilki Ebû Cehil'in yönetimindeki kervanla karşılaşmış, ancak iki tarafla da anlaşmalı olan bir kişinin araya girmesiyle çatışma engellenmiştir. İkincisinde Ebû Süfyan idaresindeki kervanla karşılaşmış, karşılıklı ok atışları olmuş, fiili savaş olmadan Mekkelilerin kervanı kurtulmuştur. Üçüncü seriyye ise yolunu keseceği kervanı bir günlük bir gecikmeyle kaçırmıştır.^[39]

Hicretin ilk yılı sonlarında yaz aylarının gelmesiyle kervan hareketliliği de durmuştur. Dolayısıyla seriyyelere de sonbahar aylarına kadar ara verilmiştir. Sonbahar aylarında, hicretin ikinci yılı başlarından itibaren Mekkelilerin kervanları yeniden yollara çıkmış ve seriyyeler de yeniden harekete geçmiştir. Hicretten sonra Bedir Gazvesine kadar geçen yaklaşık bir buçuk yıllık dönemde yedi seriyye çıkarılmıştır.^[40] Bu seriyyeler, fiili çatışmaya girmeseler de Mekkelileri son derece tedirgin etmiş, artık onların eskisi gibi rahatça hareket edemeyeceklerini, burada kendilerine karşı koyacak ve engelleyecek yeni bir güç olduğunu bilfiil göstermiştir. Tüm bunlar gösteriyor ki, ilk dönem seriyyeleri, savaşmaktan çok çevre güvenliğini artırmak için devriye amaçlı ve Mekkelilerle Medine'deki Yahudi ve münafıklara gözdağı vermeye yönelik askerî hareketler olarak planlanmıştır.^[41] Diğer yandan bu

---

kılmaya kadirdir. O müminler ki sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksızca yurtlarından sürüldüler...." Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu, Ankara, 2014, Hac, 22/39, 40.

[38] Bakara, 2/190, 191; Buhârî, *Kitâbu'l-Cihad ve's-Siyer, Bâb, 787, 788,789, 121*, Hadis no: 1195, 1196, 1197, c. IV, 478; İbn Hibbân, 356. Savaş ahlakı konusunda bkz. Münir Hasan, *Kur'an'da Savaş Olgusu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2008.

[39] Vâkidî, I, 20, 21; İbn Hişam, 405, 406; İbn Hibban, 112, 113; İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (ö. 597/1201), *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mulûk ve'l-Umem*, Tah. Muhammed Abdulkadir Atâ, Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1992, III, 80, 81; Gazalî, 209-214.

[40] İbn Hişam,405-415; Vakidî, I, 20-32; Watt, 22.

[41] Gazalî, 210, 211; Heykel, 48-50; Watt, 25.

seriyyelerle Medine çevresinde bulunan çeşitli kabilelerle anlaşmalar da yapılmış, bölge Müslümanlar için daha güvenli hale getirilmeye çalışılmıştır.^[42]

Seriyyelerin sürekli devriye gezmesi, bu yolla Mekkelilerin kervanlarının sıkıştırılması Mekke müşriklerin Mekke-Şam güzergahındaki yol güvenliğini ortadan kaldırmıştır. Mekkeliler bu durumun çözümü için Medine'deki ileri gelenlere ve Yahudilere mektuplar yazarak kendilerine düşmanlık eden Müslümanlara destek olmamaları, onlarla aralarına girmemeleri, onları şehirlerinde barındırmamalarını istemişlerdi. Tehditkâr bir ifadeyle eğer bu konuda bir adım atmazlarsa Muhacirlerle birlikte kendilerini de düşman bilip savaşacaklarını bildirmişlerdir.^[43] Bu tehditler Medine'de tartışmalara neden olmuş, özellikle Yahudi liderler ve münafıklar bu tehditlerden yola çıkarak, muhacirlerin gelmesiyle şehir güvenliğinin tehlikeye girdiğini bahane edip Hz. Peygamber ve müminlere karşı tavır almak gerektiğini savunmuşlardır. Medineli bazı Yahudi liderler ve münafıkların bu tavırları Müslümanları da etkilemiştir. Onların etkisiyle Müslümanlardan bir kısmı, Mekke müşriklerle yürütülen mücadele ve savaş halinden rahatsızlık duymuşlardır.^[44] Onlar bu savaş konusundaki isteksizlikleriyle, bir anlamda Hz. Peygamber'in otoritesine direndiklerini hissettirmişlerdir.^[45] Ancak bu konudaki tartışmalar sırasında Ensar'dan samimi Müslümanlarının tavır onların bu isteklerini geçersiz hale getirmiştir. Ancak Bedir Gazvesi'nden hemen önce gönderilen bir mektup, Medinelilere, eğer muhacirleri şehirlerinden çıkarmazlarsa topyekûn üzerlerine gideceklerini, kendilerini öldürüp kadınlarını cariye olarak alacakları yolunda tehditler savurunca^[46] Ensar'dan olan Müslümanlar da Hz. Peygamber (as) ile birlikte seriyyelerde yer almaya başlamışlardır. Nitekim ilk seriyyelerden yaklaşık bir yıl kadar sonra Mekke müşriklerle Bedir'de gerçekleşen savaşta ilk defa^[47] Medineliler de yer almışlardır.^[48]

Bütün bunlarla birlikte Bedir Gazvesi öncesinde Yahudilerin Hz. Peygamberle yaptıkları anlaşmayı hiçe sayan düşmanca davranışları Müslümanlar-

[42] Vâkidî, I, 24; İbn Hîşam, 421, 422; İbn Hibbân, 115; Hamidullah, 238-241; Âdem Apak, *Siyer-i Nebî*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018, 208-210.

[43] Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as el-Ezdi es-Sicistânî, (ö. 275), *Sünenu Ebî Dâvud*, Tah. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Kamil, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Beyrut, 2009, Kitâbu'l-Harac ve'l-Fey, ve'l-İmâre, 23; İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed (ö. 245), *Kitâbu'l-Muhabber*, Haydarabad, 1942, 271; Hamidullah, I, 235, 236; Apak, 205.

[44] Bakara, 2/216; Nisa, 4/77.

[45] Zeyveli, *Kur'an ve İndiği Dönem*, 134; Watt, 25.

[46] Ebû Dâvud, *Kitâbu'l-Harac ve'l-Fey ve'l-İmâre*, 23; Hamidullah, I, 236.

[47] Vâkidî, 12.

[48] Vâkidî, I, 21, 23; İbn Hibbân, 130.

la aralarının açılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde bazı Yahudi liderler, gizlice Mekke'ye gidip müşrikleri Müslümanlar aleyhine kışkırtmışlar, müşriklerin aslında Müslümanlardan daha doğru yolda olduklarını da söyleyerek^[49] siyasi olarak müşriklerin yanında yer almışlardır. Bu arada Medine'de sürekli olarak insanları Peygamber'den uzaklaştırmak için dedikodu, onu zor duruma düşürecek sorular sorma vb. faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Sabah Peygamber'e inandıklarını söyleyip arkasından akşam olmadan vaz geçerek^[50] insanların kalbinde Hz. Muhammed'in (as) peygamberliğine karşı şüpheler uyandırmaya çalışmışlar, Müslümanlar aleyhine ellerinden gelen hiçbir entrikadan uzak durmamışlardır.^[51] Böylece Hz. Peygamber (as), Medine dışında müşriklerle, içerde de Yahudiler ve onlarla işbirliği yapan münafıklarla mücadele etmek durumunda kalmıştır.^[52] Bu tür durumlara atıf yapan Kur'an ayetlerinde de, özellikle Bakara suresi 40'lı ayetlerden başlayarak Yahudilerin geçmişteki ikiyezlülükleri, peygamberlerine ve birbirlerine karşı düşmanca tavırları dile getirilerek kınanmıştır.

Bu süreçte Medineli Yahudilerin aralarındaki anlaşmaları hiçe sayarak Mekkelilerle işbirliği yapmaları ve Müslümanlar aleyhindeki faaliyetleri dolayısıyla Müslümanlarla aralarına soğukluk girmiştir. Bu dönemde kiblenin Kudüs'ten Kâbe'ye tahvili de Müslümanlarla Yahudiler aralarındaki köprülerin atılmasına neden olan^[53] kritik eşiklerden biri^[54] olmuştur. İşte Bakara suresinin başlarından itibaren İsrailoğullarıyla ilgili anlatılan olumsuz örnekler onların geçmişten beri süregelen olumsuz sicillerini ortaya koymuş, o gün için de bu kimselerin aynı karakter ve tınyette oldukları ifade etmiştir.

Hicretten sonra yedinci aydaki ilk seriyyelerle başlayan bir sürecin sonunda Bedir Gazvesi günlerine gelinmiştir. Bu bir yıllık dönemde Müslümanlar çok yönlü olarak askeri anlamda tecrübe kazanmış ve olgunlaşmıştır. Bu anlamda meşakkatli yolculuklara çıkmışlar, düşman hakkında istihbarat elde etme yollarını öğrenmişler ve uygulamışlar, sık sık savaşla yüz yüze gelerek psikolojik olarak da savaşın soğuk yüzüne karşı hazırlanmışlardır. Müslümanlar arasında komutan-asker ilişkileri, yetkiler, sorumluluklar, yapılan işlerin mantığı ve gerekliliği fikri bu dönemde gelişmiştir. Bütün

[49] Nisa, 4/51; Heykel, II, 33.

[50] Âl-i İmrân, 3/72.

[51] İbn Hişam, 357,361, 362, 376, 383; Heykel, 50, 51.

[52] Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 327; Heykel, 32, 33, 50, 51. İbn Hişam, Medine'de Hz. Peygamber'e düşmanlık eden Yahudi ve Medinelilerin listesini vermiştir. Bkz. İbn Hişam, 361-365.

[53] Zeyveli, *Kur'an ve İndiği Dönem*, 137

[54] Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 327.

bunlarla birlikte, düşmanın tedirgin edilmesi, onlardan ganimetler alınması vb. başarı ve kazanımlar, Müslüman savaşçıları motive etmiştir. Ancak Bedir Gazvesi günlerinde savaş gerçekliği iyice ciddiye binip mağlubiyet ve ölüm ihtimali ortaya çıkınca bazı Müslümanlar yan çizmeye, işi ağırdan almaya ve Allah'tan korkar gibi insanlardan, ölümden ve öldürülmekten korkmaya başlamışlardır.^[55] Yine onlardan bazıları, *savaşın göz göre göre ölüme sürüklenmek anlamına geldiğini* söyleyerek Hz. Peygamber'le tartışmışlardır.^[56] Bütün bunlardan da öte, savaş atmosferinin devam ettiği Uhut Gazvesi esnasında da Müslümanlar içindeki bazı kişiler savaş konusunda kaçamak yapmaya devam etmişlerdir. İbn Habîb'in naklettiği bir rivayete göre, gerek Muhacir gerek Ensar'dan bazıları savaştan kaçmışlardır.^[57] O dönemde gelen ayetler bazı Müslümanların Allah'ın yardım vaadine rağmen korkuya kapılarak savaşın ertelenmesi vb. talepleri eleştirilmiş ve ölümden kaçış olmadığı belirtilmiştir. Yine insanlara her türlü zulüm ve baskıyı reva gören kimselere karşı, mazlumların kurtarılması adına savaşmak gerektiği bildirilmiştir.^[58]

Câbirî, Müslümanların bu hallerini anlatan ayetlerin Medine döneminin ikinci yılı başlarındaki Küçük Bedir Gazvesi^[59] günlerinde indirilmiş olduğunu ifade etmiştir.^[60] Taberî'nin yorumuna göre savaşı farz kılan bu ayetler, rahat yaşamayı ve huzurlarının bozulmasını istemeyen ve bundan dolayı da rahatsız olan kişilerin hallerini anlatmaktadır.^[61]

Refah ve bolluk içinde olanlar, tabiatları gereği gururlarına dokunan bir sıkıntı olunca savaş istemişler, ancak savaş ciddiye binince de savaşmak yerine korkularına esir düşüp savaştan uzak durmak için ellerinden geleni yapmışlardır.^[62]

Tâlût-Câlût kıssası, hicretin ikinci yılı ortalarındaki Bedir Gazvesi günlerinde, böyle bir ortamda inzal edilmiştir.^[63] Tarihî rivayetlerde ve tefsirlerde de Tâlût-Câlût kıssasıyla Bedir Gazvesi arasında bir bağlantı kurulduğu

[55] Bakara, 2/216, 243, 244; Nisa, 4/74-78.

[56] Enfal, 8/6; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 371.

[57] İbn Habîb, 283, 284. İbn Habîb burada Muhacir ve Ensar'dan savaştan kaçanların listesini vermiştir.

[58] Nisa, 4/72, 75-78.

[59] Vâkidî, I, 27; İbn Hişam, 412.

[60] Câbirî, Muhammed Âbid, *Fehmu'l-Kur'an*, çev. Muhammed Coşkun, Mana Yayınları, İstanbul, 2017, III, 279, 280.

[61] Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), *Taberî Tefsiri*, çev. Mehmet Keskin, Ümit Yayıncılık, İstanbul, 1995, I, 381, 382.

[62] Kurtubî'den nakleden, Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr Tefsirlerin Özü*, çev. Sadreddin Gümüş ve Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995, I, 291.

[63] Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 371.

görülmektedir. Bu konudaki rivayetlerde, Bedir Gazvesi'ne katılan Müslüman askerlerin sayısı ile bütün sıkıntıları aşarak Tâlût'un yanında kalan askerlerinin sayısının aynı olduğu ifade edilmektedir. Bedir'e katılan asker sayısı ile ilgili rivayetlerde "...Tâlût'la birlikte nehri geçen 310 küsur kişi kadardı" ifadesi kullanılmıştır.^[64] Zemahşerî, ayetteki, "onlardan az bir kısmı dışındakiler, nehrin suyundan içtiler." ifadesindeki az bir kısmın Tâlût'un ordusunda savaşacak olan kısım olduğunu belirtmiş ve bu topluluğun sayısının da Bedir muharipleri gibi 313 kişi olduğu rivayetine işaret etmiştir.^[65] Aynı şekilde Râzî de "onlardan ancak az bir kısmı" ifadesindeki sayının Bedir mücahitlerinin sayısı olan 313 kadar olduğu şeklinde bir açıklamaya yer vermiştir.^[66]

3. Kur'an-ı Kerim'de Tâlût-Câlût Kıssası

Tâlût-Câlût kıssası Bakara suresinde 246-252. ayetleri arasında kalan iki sayfa kadar olan bir bölümde anlatılmaktadır. Bu ayetlerin meali şöyledir:

Bakara, 2/246: "(Ey Peygamber!) Musa'dan sonraki bir dönemde İsrailoğullarının birtakım ileri gelenleri ne yaptılar biliyor musun? Onlar peygamberlerine, "Allah yolunda savaşabilmemiz için başımıza bir hükümdar tayin et." demişlerdi. Peygamber (Samuel) de onlara, "Peki ya savaşmakla yükümlü kılınır da savaşmazsanız..." diye karşılık vermişti. Bu defa onlar, "Allah yolunda niye savaşmayalım ki?! Üstelik yurdumuzdan sürülmüş, çoluk çocuğumuzdan ayrı düşmüşüz?!" demişlerdi. Ama savaş onlara farz kılınınca, pek azı hariç savaşa yanaşmamışlardı. Allah sözünde durmayanları çok iyi bilir.

247: Peygamberleri (Samuel) onlara, "Allah Tâlût'u (Saul) size hükümdar tayin etti." dedi. Fakat onlar, "Biz hükümdarlığa ondan daha layığız. Böyleyken onun başımıza hükümdar tayin edilmesi olacak şey mi?" diye itiraz ettiler. Bunun üzerine peygamberleri onlara şöyle dedi: "Ama Allah hükümdar olarak onu seçti; (mal-mülk vermedi ama) onu bilgili ve güçlü kıldı. (Bilin ki) Allah hükümdarlığı dilediğine/layık gördüğüne verir. Allah lütuf ve nimette hem çok cömerttir hem de lütfuna kimin layık olduğunu çok iyi bilir."

[64] Buhârî, Ebû Abdullah, Muhammed b. İsmail b. Mugîre Berdzibe, el-Cûfi (ö. 256/869), *Sahîhu'l-Buhârî*, Tah., Kasım eş-Şemmâi er-Rifâi, Dâru'l-Kalem, Kitâbu'l-Megâzi, Bâb, 121, Hadis no: 456, 457, 458, Beyrut, 1987, V, 165, 166; İbn Hibbân, 139; Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd (ö. 333/944), *Te'vilâtü'l-Kurân*, thk: Mecdî Baslûm, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 2005, II, 223.

[65] Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd Amr (ö. 538/1144), *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzil ve Uyûni'l-Akâvil fi Vucûhi'l-Tevîl*, thk: Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Muavvid, Mektebetu Abikân, Riyâd, 1998, I, 471.

[66] Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Huseyn (ö. 606/1210), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru Fikr, Beyrût, 1981, VI, 185.

248: Peygamberleri onlara şunu da söyledi: “Allah’ın Tâlût’u hükümdar olarak seçmesinin alameti, rabbiniz tarafından gönül ferahlığı ve güven duygusuna vesile kılınan, içinde Musa ve Harun ailelerinden kalan bazı eşyalar bulunan ve meleklerce taşınan ahit sandığının (tekrar) sizin elinize geçmesidir. Şayet gerçekten inanmak istiyorsanız, bunda size çok açık bir delil ve işaret vardır.”

249: Tâlût (Saul), ordusuyla birlikte sefere çıktığı zaman askerlerine şöyle dedi: “Allah (bana bağlılığımızı belirlemek için) sizi bir nehirle sınavacak. O nehirdeki sudan kana kana içenlerin bana bağlı olmadıkları ortaya çıkacak; içmeyenler ise benimle aynı safta yer alacak. Bir avuçtan fazla içmeyenler de bana bağlı sayılacak.” İçlerinden pek azı hariç, büyük çoğunluğu sudan içti. Derken, Tâlût ve ona inananlar nehri geçtiler fakat “Bizim bugün Câlût (Golyat) ve ordusuna karşı savaşacak gücümüz yok.” dediler. Buna karşılık (savaşta ölmeyi göze alan ve öldükten sonra) Allah’a kavuşacaklarına kesin olarak inananlar da şöyle dediler: (Geçmişte) sayıca nice az ordular kendilerinden çok fazla olan ordulara karşı Allah’ın izniyle zafer kazanmıştır. (Bilin ki) Allah zor zamanda sabır ve sebat gösterenlerle beraberdir.”

250: Onlar Câlût’un ordusuyla karşılaştıklarında Allah’a şöyle yakardılar: “Rabbimiz! Bize sabır ve dayanma gücü ver; direnme gücümüzü artır. Bu kâfirler topluluğuna karşı bize zafer lütfeyle.”

251: Sonunda Allah’ın izniyle Câlût’un ordusunu bozguna uğrattılar. Bu savaşta Davut Câlût’u öldürdü. Allah Davut’a hükümdarlık ve peygamberlik verdi; ona dilettiği (öğrenmesi gereken) şeyleri öğretti. Allah kimi insanların şerrini kimi insanlar vasıtasıyla bertaraf etmeseydi yeryüzünde düzen tamamen alt-üst olurdu. Lakin Allah insanlara karşı çok lütfkârdır.

252: (Ey Peygamber!) İşte bütün bunlar Allah’ın ayetleridir. Biz bunları sana (öğüt, ibret ve hidayet gibi) temel maksatla vahyediyoruz. Çünkü sen de Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerden birisin.”^[67]

Bu kıssanın anlatımından hemen önce^[68] yine Müslümanları savaşa teşvik anlamında, İsrailoğullarından sayıları hiç de az olmadığı, binlerce kişi oldukları halde, düşman ve ölüm korkusuyla yurtlarını terk eden kişilerin düşçâr oldukları felakete dikkat çekilmiştir.^[69] Bu uyarının devamında da Müslümanlar Allah yolunda malları ve canlarını ortaya koymaları konusunda teşvik edilmişler, aşırı gitmemeleri konusunda da uyarılmışlardır.

[67] Mustafa Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu, Ankara, 2014.

[68] Bakara, 2/243-245.

[69] Eski Ahitte yer alan bu kıssanın özet olarak anlatımında, Mustafa Öztürk, *Kur’an Kıssalarının Mahiyeti*, 372’den yararlanılmıştır.

4. Tâlût-Câlût Kıssasının Ahd-i Atîk'teki Anlatımı:

Tâlût-Câlût kıssasında anılan peygamber Şimuel (Samuel) olduğu anlaşıl-
maktadır. Bu peygamber, Kur'an tefsirlerinde Uşmuil b. Bâî, Şem'un veya
Yûşa' b. Nûn adıyla da anılmıştır. Kıssaya göre; İsrâiloğulları Şimuel'den
düşmanlarıyla (Amâlikalılarla) savaşmak için Allah'ın kendilerine bir kral
tayin etmesini istemişlerdir. Peygamberleri de bütün İsrâiloğulları'ndan
daha uzun boylu olan Tâlût'u Allah'ın kendilerine kral seçtiğini söylemiş-
tir. Ancak İsrâiloğulları'nın ileri gelenleri Tâlût'un kral soyu Yehûda'dan
veya peygamber soyu Levi'den gelmediği gerekçesiyle itiraz etmişlerdir.
Peygamberleri ise onlara bu konuda ilim ve kudretin soy-sop ve zenginlik-
ten daha önemli olduğunu, Tâlût'a da ilim ve güç konusunda bir üstünlük
verildiğini söylemiştir.^[70]

İsrailoğullarının savaşacakları ordunun komutanı olan Câlût'a gelince;
*Câlût, Tâlût'un (Saul) krallığı döneminde İsrâiloğulları'nın savaştıkları düşman
topluluklardan birinin lideriydi. Câlût, Ahd-i Atîk'te Golyat ismiyle anılan kişidir.
Filistî kavminden, Gat şehrinde olan bu Golyat isimli kişi, cüssesinin iriliğinden
dolayı dev gibi tasvir edilmiş, onun Refaîm denilen ve devâsâ cüsseleriyle meşhur
olan ırkın bir bakiyesi olduğu kabul edilmiştir.*

*Golyat'ın boyu farklı rivayetlere göre 2-3 metre civarındadır. Üzerindeki zırhın
ağırlığı yaklaşık 60 kg., mızrağının ucundaki demirin ağırlığı ise yaklaşık yedi kg.
kadardır.*

*Kral Saul döneminde İsrâil topraklarını işgal eden Filistî ordusundaki çok iyi bir
savaşçı olan Golyat, İsrâiloğulları ordusu ile Filistî ordusu karşılaştığında başında
tunç başlık, üzerinde pullu zırh, baldırlarında tunç zırhlar, omuzları arasında tunç
kargı ve elinde mızrağı ile İsrâil ordusuna meydan okumuş, onları mübarezeye da-
vet etmiştir. O, kırk gün boyunca düşmanlarını mübarezeye davet etmesine rağmen
İsrâil ordusundan hiç kimse onun karşısına çıkmaya cesaret edememiştir. Sonunda
orduya katılan büyük kardeşlerini ziyaret için karargâha gelen genç yaştaki Dâvûd,
Golyat'ın karşısına çıkmış ve sapanıyla attığı taş ile onu alnından vurmuş, sonra
da kılıçla başını kesmiştir. Câlût'un öldürülmesiyle onun ordusu bozguna uğramış,
Tâlût'un az sayıdaki ordusu kendilerinde çok daha kalabalık ve güçlü kabul edilen
orduya karşı zafer kazanmıştır.^[71]*

[70] Ali Osman Kurt, "Talût", DİA, TDV Yay. İstanbul, 2010, c. 39, 552. Bu kıssanın Eski Ahid'deki geniş anlatımı için bkz. *Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1976, I. ve II. Samuel, 272-334.

[71] Eski Ahitte yer alan bu kıssanın özet olarak anlatımında, Abdurrahman Küçük, "Câlût", DİA, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, s. 38'den yararlanılmıştır. Bu anlatımlar Eski Ahit'teki; Tesniye, 2/11; II. Samuel, 21/19-20; I. Tarihler, 20/8; I. Samuel, 17/4, 5-7'ye dayandırılmıştır.

5. Kıssadan Anladıklarımız

Bu kıssayla en başta, savaş konusunda ortaya çıkan ya da ortaya çıkması muhtemel isteksizlik, korku, komutanlara itiraz, vb. gibi bazı sorunlar konusunda Müslümanlar uyarılmıştır. Tabii, asıl amaç ise Müslümanların savaşa teşvik edilmeleridir.^[72]

Bu kıssanın anlatıldığı ayetler Müslümanlara savaş izni verildikten yaklaşık bir yıl kadar sonra, savaşın getirdiği sıkıntıların, ölümlerin, güvenlik endişelerinin, ticarî kaygıların ortaya çıktığı, münafıkların ve Yahudilerin her türlü entrikayla, baskılarla, açık ve gizli tehditlerle Müslümanları korku ve yılgınlığa sürüklemeye çalıştığı bir dönemde, muhtemelen Hz. Peygamber'in Bedir Gazvesi zaferi için bütün gücüyle çalıştığı günlerde indirilmiştir.^[73]

Kur'an-ı Kerim, bu kıssayla ilk muhataplarının çok iyi bildikleri ve Müslümanların içinde bulunduğu duruma tıpatıp uyan bir olay anlatmıştır.^[74] Kur'an'daki diğer kıssalarda olduğu gibi burada da konularla adı geçen kişiler ve olaylar ayrıntılı şekilde değil de, sadece gerektiği kadar bir kısmı anlatılarak gerekli öğüt ve dersler verilmiştir. Kur'an, muhataplarından burda anlatılan kıssa ile o günün olayları arasında bağlantı kurularak gereken dersleri çıkarmalarını istemektedir. Böylece savaş ortamında yaşayan Müslümanların içinde buldukları hale uygun bir olayın anlatılmasıyla, yaşadıkları zor ve sıkıntılarla dolu halin daha kolay anlaşılması ve atlatılması sağlanmıştır. Burada anlatılan kıssadaki tarihi şahsiyetler yerine, kıssanın inzal edildiği dönemdeki benzer rolleri üstlenmiş şahısların yerleştirilmesiyle konunun tamamen ayetlerin indirildiği günü anlattığını anlayabiliriz. Yukarıda da ifade edildiği gibi, burada asıl amaç konular, olaylar, kişiler hakkında tafsilatlı bilgi vermek değil, doğru bakış açısı oluşturarak Müslümanlara konuyla ilgili bilinç kazandırmaktır.^[75]

Kıssada, İsrailoğullarından bir grubun, peygamberlerinden savaşmak için komutan talebinde bulunması dile getirilmiştir. Onların savaşma isteklerinin gerekçeleri ise; "yurtlarından çıkarılma, çocuklarından ve ailelerinden ayrılmak zorunda bırakılma" şeklinde ifade edilmiştir.^[76] Muhtemelen peygamberimizden savaş için izin isteyen Muhacirler de benzer gerekçeler

[72] Ateş, I, 430 vd.; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 368.

[73] Câbirî, Muhammed Âbid, *Medhal ile'l-Kur'ani'l-Kerim*, Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, Beyrut, 2006, 406, 407; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 368.

[74] Ateş, I, 436, 438; Zeyveli, *Kur'an ve İndiği Dönem*, 137.

[75] Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, 24.

[76] Bakara, 2/246.

ileri sürmüşlerdir. Çünkü aynı gerekçeler Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar için de geçerlidir.^[77]

Sonuç olarak Tâlût-Câlût kıssasıyla, savaş ortamı ve havasına yeni yeni ısınan Müslümanlara bazı hatırlatmalarda bulunulmuş ve öğütler verilmiştir. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Bu kıssanın indirildiği günlerde, Müslümanların kısa zaman önce Hz. Peygamber'den savaş izni istekleri çok iyi bir şekilde bilinmekteydi. Kıssayla Müslümanlara kendileri gibi İsrailoğullarından bir grubun da peygamberlerinden savaş için izin istedikleri, ancak daha sonra savaştan kaçmaya çalıştıkları hatırlatılmıştır. Müslümanlara; *"Hem savaş için izin isteyip sonra da İsrailoğullarının yaptığı gibi yan çizmeye çalışmanın doğru olmadığı, verilen sözün arkasında durulması gerektiği"* mesajı verilmiştir.

2. Müslümanların yakın komşuları olup, kendilerine dinî, siyasi ve aynı zamanda fiilî/askerî üstünlük taslayan ya da üstünlük kazanmak isteyen Yahudilerin geçmişteki döneklilik, kaçamak yapma, liderlerine ve peygamberlerine itaatsizlik gibi olumsuzlukları dile getirilmiştir. Böylece Müslümanlara onların korkulacak bir güce sahip olmadıkları, Yahudilere ve onlardan medet uman müşrik ve münafıklara da boş yere Yahudilere güvenerek kendilerini güçlü görüp saldırganlık yapmamaları konusunda uyarı gelmiştir.

3. İsrailoğulları kendilerine düşmanlarıyla mücadelede liderlik edecek kişi(ler)in belirlenmesini istemişlerdi. Savaşa izin veren ayetlerin inzaliyle birlikte peygamberimiz de çeşitli komutanlar nezaretinde seriyyeler çıkarmaya başlamıştır. Kıssada İsrailoğulları, peygamberlerinin bildirdiği komutana itiraz etmişlerdir. Onlar peygamberlerine itiraz ederek kendi içlerinde bu işe daha layık kişiler olduğunu iddia etmişlerdir. Burada Müslümanlara, İsrailoğulları gibi olmamak, Peygamberlerinin belirlediği komutana itaat etmek gerektiği anlayışı/bilinci verilmiştir.

4. Kıssada komutanlık için gerekli liyakat şartları olarak verilen görevin gereğini yerine getirebilecek güç ve bilgi olduğu ifade edilmiştir. Bu özelliklere sahip olan birinin lider olarak belirlenmesine itiraz etmemek gerekir. Hz. Peygamber (as) de, savaş için izin veren ayetler inzal edildikten sonra çok sayıda komutan atamış ve belki de Müslümanların bu ve benzeri uyarılardan aldıkları derslerin neticesi olarak, atanan komutanlar kabul görmüşlerdir. Ancak bu uyarıya rağmen Hz. Peygamber'in komutanlık görevi verdiği kişilere nadir de olsa itiraz edildiği olmuştur. Meselâ, Hz. Peygamber'in evlatlığı Zeyd ve onun oğlu Usame'nin komutanlığına çeşitli itirazlar

[77] Bakara, 2/191.

gelmiş, ancak peygamberimiz bu kişilerin komutanlık için gerekli liyakate sahip olduklarında ısrar ederek onların komutanlıklarını kabul ettirmiştir.

5. Orduların başarısını sağlayan en önemli unsurlardan biri de disiplin ve komutana itaattir. Disiplinsiz ve komutanına itaat etmeyen bir orduyla başarı elde edilemeyecektir. Bu kıssada anlatıldığı gibi bazen komutanlar, hoş görülmemeyi ve anlaşılamayan bir gerekçe ile bir emir, bir direktif verilebilir. Bu kıssada da Tâlût'un askerlerinin bir nehir ile denendiği görülmektedir. Buna göre askerler nehirden geçerken su içmeyecekler, ya da en fazla bir avuç içebileceklerdi. Kıssada anlatıldığına göre, askerlerden büyük bir çoğunluğu komutanlarının bu direktifini dinlemeyerek saf dışı kalmışlardır. Müslümanlara, sefere katılmak ve devam etmek için, komutanı dinlemek, onun direktiflerine uymak gerektiği mesajı verilmiştir.

6. Askerlerin büyük bir çoğunluğunun uygun bir şekilde “*dereyi geçememesi*” ile Tâlût'un ordusuyla, düşmanları olan Câlût'un ordusu arasında sayısal dengesizlik ortaya çıkmıştır. Tâlût'un ordusundaki askerlerden bazıları bu kadar küçük bir orduyla kalabalık bir düşmana karşı savaşamayacağını söylemeye başlamışlardır. Ancak savaştan vaz geçilmemiştir. Burada dile getirilen dengesizlik Hz. Peygamber'in ordusuyla düşmanları arasında da aynen görülmekteydi. Bundan dolayı da bazı Müslümanlar korkuya kapılmış ve böyle bir savaşa girmenin doğrudan ölüme gitmek gibi olduğunu iddia etmişlerdi. Bu kıssayla, Müslümanlara müşrik ordularının kalabalık oluşlarından dolayı korkmamaları ve yılmamaları, Allah'ın yardımına güvenmeleri ve sabırla savaşmaları gerektiği hatırlatılmıştır. Çünkü benzer durumların geçmişte de yaşandığı hatırlatılmıştır.

7. Aslolan, Müslümanların Allah'a dayanarak, sadece O'ndan yardım bekleyerek mücadele etmeleridir. Kaldı ki, asker sayısının düşman askerlerinden daha az oluşu zafer için engel değildir. *Rablerine kavuşacaklarına kesin olarak iman edenlerin;*^[78] Allah'ın sabredenlerle beraber olduğu ve kendilerinin de O'nun desteğini beklediklerini dile getirmişlerdi. Sonuçta onlar Allah'ın izni ve desteğiyle sayıca az olsalar da, kendilerinden çok daha büyük sayıdaki düşmanlara galip geleceklerine inançlarını ifade etmişlerdir. Böylece Müslümanlara; *samimiyet, sabır ve Allah'a dayanarak savaşmaları halinde* Allah'ın kendilerine yardım edeceği müjdesi verilmiş, “*Nitelikli az sayıdaki ordu; disiplinsiz, itaatsiz ve samimiysiz kişilerin çoğunlukta olduğu kat kat kalabalık ordu-dan daha iyi*” olduğu hatırlatılmıştır. Yine, bu kıssayla Müslümanlar, savaş kararı alınıp da savaş başladığında, düşmanlarıyla kendileri arasında sayı

[78] Bakara, 2/250.

ve imkân yönünden azlık çokluk hesabı yapmadan cesurca, kahramanca savaş yapmaya teşvik edilmişlerdir.

8. Bu kıssa öncesinde yer alan ayetlerle Müslümanlara savaş izni ve emri verilen ayetler ve çeşitli surelerdeki çok sayıdaki aynı minvaldeki ayetler, Müslümanları savaşa motive etmek amacıyla inzal edilmiştir. Bu ayetlerde aynı zamanda Allah yolunda savaşırken zafer kazanmak kadar ölmenin (şehitliğin) de büyük bir kazanç olduğu hatırlatılmıştır. Müslümanlara yeryüzünde Allah'ın dininin hâkim olmasını sağlayarak, her türlü dinî baskının (fitnenin)^[79] ortadan kaldırılması ve böylece insanların özgürce ibadetlerini yapabilmesi için savaşmaları emredilmiştir.

9. Savaş konusunda gevşeklik gösterilmesi, gereken cesaret ve çabanın ortaya konulmaması, kendimizin ve zulüm altında bizden yardım bekleyen çaresiz kalmış zavallı yaşlı, kadın ve çocukların acılarının devam etmesi anlamına gelmektedir. Bunun yanında hem bu kıssa içinde Bakara 251. ayette ve hem de Hac suresinin 40. ayetinde belirtildiği gibi, yeryüzünde insanlara zulmeden, onların mabetlerine saldıran ve Allah'ın adının anılmasına engel olanların bertaraf edilmesi için mücadele etmek gerekmektedir. Bu yapılmayınca zulüm devam edecek, her şey alt-üst olacak ve yeryüzünde fesat çıkacak, dünya yaşanmaz hale gelecektir.

10. Korkaklık ve disiplinsizlik söz konusu olduğunda, orduların sayısı binlerce de olsa, düşman karşısında bir varlık gösterilemeyecektir. Bu tür kalabalıklar ölü gibi kalıp düşmana boyun eğmek durumunda kalacaktır ki, bu da her türlü hakaret, aşağılanma, zulüm ve yok edilme tehlikesi doğuracaktır. Nitekim Bedir'e katılan müşriklerin ordusu bu akıbete uğramışlardır.

11. Bu kıssadan anlaşıldığına göre düşmanla mücadelede zafer kazanmak için; işin ehli iyi bir lider, lidere tam olarak güvenen ve onun emrine bağlanan bir askeri grupla komutan ve askeriyle samimiyetle Allah'a bağlanmış ve sadece ondan yardım bekleyen ve sabırla savaşan bir ordu gerekmektedir.^[80]

Sonuç

Kıssalarla Hz. Peygamber'in (as) sîreti arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Öyle ki, kıssaların indirildiği dönem ve şartlar tespit edilince kıssanın aslında o andaki durumu anlattığı görülecektir. Kıssalarla Rasullullah'a (as) ve Müslümanlara yol gösterilmiş, onlara güven verilmiş, içinde buldukları zor durumlara karşı çıkış yolları gösterilmiştir. Bu kıssalar

[79] İbn Hişam, 414.

[80] Muhammed Bekr İsmail, *Kasasu'l-Kur'an min Âdem (as) ilâ Ashâbi'l-Fil, Dâru'l-Menâr*, Mısır, 1997, 256.

çoğu zaman Müslümanlara düşmanlık edenlere de uyarı ve tehdit ifade etmiştir. Bu yüzden kıssalarda anlatılmak istenilen asıl maksat, ancak o kıssanın indirildiği dönem, sosyal ortam ve zeminin iyi bilinmesi ile doğru ve kapsamlı bir şekilde anlaşılacaktır.

Tâlû-Câlût kıssasına baktığımızda burada dile getirilen savaşın maksadına yönelik “haksız yere yurtlarından çıkarılarak çoluk çocuklarından ayrı düşme” ifadesi başta olmak üzere, kıssada anlatılan toplumla Medine’ye hicret etmek zorunda kalan Müslümanlar arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. Bu anlamda İsrailoğulları peygamberiyle Hz. Muhammed (as), geçmişteki peygamberin komutanıyla Hz. Peygamber’in görevlendirdiği komutanlar, kıssada anlatılan savaştan çeşitli bahanelerle kaçan kişilerle, savaş farz kılınınca Müslümanlar içinde bunu hoş görmeyip “bile bile ölüme sürüklenmek” olarak değerlendirip işi ağırdan alanlar arasında bağlar kurulabilir. Bunlarla birlikte kıssada, savaş aşamasına gelince, düşmanın sayısının çokluğundan ve düşman gücünün Müslümanlara göre fazlalığından dolayı onlara karşı savaşılamayacağını düşünenlere karşı, savaşın sayıyla değil irade, çaba ve Allah’a dayanarak, ona tevekkül edip savaşarak kazanılabileceğini ifade edenlerin haklı çıktığı ifade edilmiştir. Müslümanlar da Bedir Gazvesi’ne ordular arasındaki sayısal, ekonomik ve askerî imkân anlamındaki dengesizliklere rağmen çıkmışlar ve Allah’ın destek ve izniyle de galip gelmişlerdir. Müslüman tarihçiler de Bedir Gazvesi ile ilgili anlatımlarında bu gazveye katılanları sayılarıyla Tâlût komutanlığındaki İsrailoğulları askerleri arasında sayısal bağ kurmuşlar; iki ordunun da 310 küsur kişi olduğunu ifade etmişlerdir. Nice az topluluğun Allah’ın izniyle çok topluluğa galip geleceği müjdesi geçmişte olduğu gibi bu savaşta da tecelli etmiş ve sayısal bakımdan kendilerinin üç katından daha kalabalık olan bir orduya galip gelinmiştir. İşin özeti, bu anlatımlarla aslında Müslümanlar bir yandan savaşa teşvik edilmeye, cesaretleri artırılmaya çalışılmış, bir yandan da savaşın Allah’a dayanarak yapılması gerektiği hatırlatılmıştır.

Kaynaklar

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Dâru’l-Risâle, thk. Şuayb el-Arnâvût, 2001, byy.
- Apak, Âdem, “Siyere Kaynaklığı Açısından Kur’an’ın Değeri ve Önemi”, *İSTEM: İslam San’at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, 2010, cilt: VIII, sayı: 16, ss. 9-18.
- *Siyer-i Nebî*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Yayınevi, İstanbul, 1988.

- Ay, Mahmut, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak -Hz. Musa Kıssası Örneği-*, Ensar Yay., İstanbul, 2017.
- Buhârî, Ebû Abdullah, Muhammed b. İsmail b. Mugîre Berdizbe, el-Cûfî(ö. 256/869), *Sahîhu'l-Buhârî*, Tah., Kasım eş-Şemmâi er-Rifâi, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1987.
- *el-Edebü'l-Müfred*, Mektebetü'l-Meârif, Riyad, 1998.
- Câbirî, Muhammed Âbid, *Medhal ile'l-Kur'ani'l-Kerim*, Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabîyye, Beyrut, 2006.
- Câbirî, Muhammed Âbid, *Fehmu'l-Kur'an*, çev. Muhammed Coşkun, Mana Yayınları, İstanbul, 2017.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Yöneliş Yay. İstanbul, 1989.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, (ö. 275/889), *Sünenu Ebî Dâvud*, Tah. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Kamil, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Beyrut, 2009.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul, 1980.
- Gazâlî, Muhammed, *Fıkhü's-Sîre*, çev. Resul Tosun, Risale Yay. İstanbul, 2000.
- Hasan, Münir, *Kur'an'da Savaş Olgusu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2008.
- Heykel, Muhammed Hüseyin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Vahdettin İnce, Yöneliş Yay. İstanbul 2000.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (ö. 597/1201), *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mulûk ve'l-Umem*, Tah. Muhammed Abdulkadir Atâ, Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1992.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed (ö. 245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, Haydara-bad, 1942.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed t-Temîmî el-Bustî es-Sicistânî (ö. 354/965), *es-Sîretu'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ Hz. Peygamber ve Halifeler*, çev. Harun Bekiroğlu, Ankara Okulu Yay. Ankara 2017.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişam b. Eyyüb el-Humeyrî el-Meâfirî, (ö. 213/828), *Sîretu İbn Hişam*, tah., Mustafa es-Sikâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdulhafız Şiblî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2009.
- İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Meâb Rasûlullah'ın (s.a.) Yolunda*, çev. Şükrü Özen, H. Ahmet Özdemir, Mustafa Erkekli, İklim Yay. İstanbul, 1989.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ, İsmail b. Ömer el-Kureşî ed-Dimeskî (ö. 774/1373), *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, tah. Sami b. Muhammed es-Sellame, Dâru Tayyibe, Riyad, 1999.
- İsmail, Muhammed Bekr, *Kasasu'l-Kur'an min Âdem (as) ilâ Ashâbi'l-Fil*, Dâru'l-Menâr, Mısır, 1997.

- Kılıç, Ünal, “Düşmanlarına Bile Merhametli Muhammed”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı: 2, Sivas, 2013.
- Kurt, Ali Osman, “Tâlût,” *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2010, c. 39. ss. 552-553.
- Küçük, Abdurrahman, “Câlût”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, c.7. ss. 38.
- Mâtûridî, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd (ö. 333/944), *Te’vîlâtü’l-Kurân*, thk. Mecdî Baslûm, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrût, 2005.
- Öztürk, Mustafa, *Kur’an Kıssalarının Mahiyeti*, Kuramer Yay., İstanbul, 2016.
- Öztürk, Mustafa, *Kur’an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2014.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Huseyn (ö. 606/1210), *Mefâtihu’l-Gayb*, Dâru Fikr, Beyrût, 1981.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), *Taberî Tefsiri*, çev. Mehmet Keskin, Ümit Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü’t-Tefâsîr Tefsirlerin Özü*, çev. Sadreddin Gümüş ve Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- Sıddîkî, Mazharuddîn, *Kur’an’da Tarih Kavramı*, çev. Süleyman Kalkan, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1982.
- Şengül, İdris, “Kur’an Mesajını Ulaştırmada Kıssaların Önemi”, *1. Kur’an Sempozyumu Tebliğler-Müzakereler 1-3 Nisan 1994*, Bilgi Vakfı Yay. Ankara, 1994, ss. 133-139.
- ‘Kıssa’, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2002, c. 25, ss. 498-501.
- Vâkidî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vahid (ö. 207/822), *Kitâbu’l-Megâzî*, tah. Muhammed Abdulkadir Ahmed Atâ, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, 2007.
- Watt, Montgomery W., *Hz. Muhammed Medine’de*, çev. Süleyman Kalkan, Kuramer Yay. İstanbul, 2016.
- Yiğit, İsmail, “Kur’an ve Sîretü’n-Nebevî”, *Kur’an ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul, 2001, ss. 91-100.
- Zemahşerî, Ebû’l-Kâsım Mahmûd Amr (ö. 538/1144), *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî’t-Tenzil ve Uyûni’l-Akâvîl fî Vucûhi’l-Tevîl*, thk., Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve Alî Muhammed Muavvid, Mektebetu Abîkân, Riyâd, 1998.
- Zeyveli, Hikmet, “Kur’an ve İndiği Dönem, Kur’an’da Yahudilere Yapılan Atıfları Doğru Anlamak”, *Kur’an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. M. Mahfuz Söylemez, Ankara Okulu Yay. Ankara, 2013, ss. 121-138.
- , “Sîretin Kur’an Araştırmalarında Önemi,” *Kur’an’ı Anlama Yolunda II*, ed. Yusuf Şevki Yavuz, Kuramer Yay. İstanbul, 2017.